



## **Turkish Studies**

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 12/27, p. 51-64

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12591>  
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

---

### **Article Info/Makale Bilgisi**

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Mehmet BİLEN –  
Yrd. Doç. Dr. İlyas CANIKLI

---

*This article was checked by iThenticate.*

## **TEMEL HADİS KAYNAKLARINDAKİ SİYER BÖLÜMLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME - TİRMİZİ'NİN *EL-CÂMIU'S- SAHİH*'İ ÖRNEĞİNDE-**

*Nurullah AGİTOĞLU\**

### **ÖZET**

Hız. Peygamber'in doğumundan vefatına kadar olan hayatını konu edinen ilme siyer denilmektedir. Siyer, tarihin belirli bir döneminden bahsettiği için tarih ilmiyle, Hız. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleriyle ilgilendiği için de hadis ilmi ile ilgilidir. Bu yüzden siyer ve sünnetin veya siyer ile hadisin yakın ilişki içinde olan iki ilim dalı olduğu söylenebilir. Siyer ilmine kaynaklık eden eserler içerisinde hadis kitapları da bulunmaktadır. Bu kitaplardan biri temel hadis kaynakları içinde sayılan Tirmizî'nin *Sünen* adlı eseridir. Tam adı Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre olan Tirmizî, (ö. 279/892) Kütüb-i Sitte'den *el-Câmiu's-sahîh'in/Sünen'in* musannıfı meşhur bir muhaddistir. Tirmizî hadis ilminde önde gelen âlimlerden biridir. Bir muhaddiste bulunması gereken öğrendiği hadisleri derleme, tasnif etme, ezberleme ve müzakere etme vasıflarının Tirmizî'de bulunduğu söylenmiştir. Tirmizî'nin şüphesiz en önemli eseri *Sünenü't-Tirmizî*, *Câmiu't-Tirmizî*, *Sahîhu't-Tirmizî*, *el-Câmiu's-sahîh*, *el-Müsnedü's-sahîh*, *el-Câmiu'l-kebîr* gibi değişik adlarla kaynaklara geçmiş olan ve daha çok *Sünenü't-Tirmizî* adıyla meşhur olan eserdir. Hadis kaynaklarının değişik yerlerinde siyer ile ilgili rivayetler bulunmaktadır. Ancak siyer başlığı altında veya cihad adlı bölümlerde bu tür rivayetler yoğunlaşmaktadır. Tirmizî de diğer muhaddisler gibi siyer rivayetlerine verdiği önemden dolayı ayrı bir bölüm açmış ve ilgili rivayetleri oraya toplamayı tercih etmiş görünmektedir. Bu çalışmada hadisin siyere kaynaklık etmesinin daha net görülebilmesi açısından Tirmizî'nin siyer bölümü üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Hız. Peygamber, Siyer, Hadis, Tirmizî.

---

\* Yrd. Doç. Dr. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri-Hadis, El-mek: nurullahagitoglu@gmail.com

---

**AN EVALUATION ON SIYER SECTIONS IN BASIC HADITH  
RESOURCES: EXAMPLE OF AL-JAMIU'S-SAHIH OF TIRMIZI**

**ABSTRACT**

It is called siyer, which takes the life of the Prophet from birth to death. Siyer is related to the hadith as it relates to a certain period of history and therefore to the knowledge of history, the Prophet's words, conduct and approval. Therefore, it can be said that there are two scientists who are closely related to the hadith. Hadith books are also included in the works which are the origin of Siyer science. One of these books is the Sunen of Tirmizi, which is included in the main sources of hadith. His full name is Abu Īsā Muhammad b. Īsā b. Sevre et-Tirmizi (d. 279/892), is a well-known detainee of the Sunan / al-Jamiu's-sahih from Kütüb-i Sitte. Tirmizi is one of the leading scholars in the science of hadith. It is said that the qualifications of compiling, sorting, memorizing and negotiating the hadiths that he should be found in a correspondent are said to be in Tirmizi. Tirmizi's undoubtedly the most important work of his time has been passed on to sources with different names such as Sunanü't-Tirmizi, Jâmiu't-Tirmizi, Sahîhu't-Tirmizî, al-Jâmiu's-sahîh, al-Musnedüs-sahîh, al-Câmiu'l-kebir It is rather famous with the name of Sunanü't-Tirmizi. There are of course stories related to siyer various places of Hadith sources. However, such stories are concentrated in sections titled siyer or Jihad. Tirmizi, like other writers, has opened a separate chapter because of the importance it gives to the narrations of the siyer, and the related narrations seem to prefer the collection there. In this study, evaluations will be made on the Siyer section of Tirmizi in order that the hadith can be seen as a sour source more clearly.

**STRUCTURED ABSTRACT**

Tirmidhi is one of the leading scholar in the science of Hadith. It is said that the skills of compiling, classifying, memorizing and discussing what they need to know in one's knowledge are found in Tirmidhi. Tirmidhi is one of the few hadith scholars who know perfectly well the hidden flaws that are difficult to detect. He proved that he had criticized a strong hadith with the works he brought to the field in the field of İlel. Because of this competence, Tirmidhi did not mind taking some weak hadiths in cases where he could not find authentic hadith on a subject he wanted to acquire, but he explained how reliable they are by evaluating their sened. Some scholars said that because of his authority his work had to take third place after Sahihayn. While choosing hadiths, Tirmidhi said that he paid particular attention to accepting a hadith as evidence, and he claimed that all the narrations in his work carries the quality of hadith done by himself. One of Tirmidhi's services to the hadith knowledge is the special meaning he brings to the term of Hasen. This term is used in the second century (hijri) in the sense of a dictionary, but Tirmidhi was the first to use the term as a term.

The order of the subjects and the titles of the subjects are determined, and Tirmidhi's influence is particularly influenced by her

---

**Turkish Studies**

teacher Bukhârî, and there are also points from her. The beginning of the work with "Kitâbü't-tahâre" is a distinctive feature of using the word "ebvâb" instead of "kitâb" while giving chapter names and putting a record of "an resûlillâh sallallahu alayhi wa sallam" every time to indicate that hadiths are merfu. In the work mavkuf and maktu hadiths are mentioned while only merfy hadiths are evaluated. Tirmidhi firstly states the reliability of the hadiths and the reliability ratings of the traditionists in each bab-title, then reveals the illusions in the news, the other ways of the hadith and the views of fiqh scholars. If there are rumors from other prophet's friends (sahabe) about that subject, they also point to them by saying "ve fi'l-bâbi an fülân". This practice, which is seen only in Tirmidhi, is similar to the principle of Muslim avoidance by collecting all the senes of the hadiths at the same time and at the same time it is considered as a kind of evil of the hadiths. Among the 46 episodes in this famous work of Tirmidhi are the 19th Ebvâb's-Siyer. It is known that Tirmidhi used the term "ebvâb" instead of the "kitâb". This section also consists of 48 subtitles (bab) and 70 rumors (rivayet).

When Bukhârî's work reveals the stories of siyer and megazi, it is seen that he preferred the news to be known instead of giving all the details about an event. A similar finding can be made for other works. Because this approach is an attitude that scholars show when they compile news.

In the Bukhari and Muslim works, the division has given the name "kitabu's-siyer ve'l-cihad". Again, the denomination of the narrations in the same subject, Nesai, Abu Dawud and Ibn Ma'ce Sunans the name of the relevant chapter is just "kitabu'l-cihad" is passed.

The great majority of the reports Tirmidhi has recorded in the siyer section are also found in other sources of Kütüb-i Sitte. For example, the first of the two stories mentioned above is in chapter 82 in the Jihad section of Sunan of Abu Dawud and the second is in section 91 in the chapter Jihad of Sunan of Abu Dawud. We can say that the narrations mostly correspond to the narrations of Sunan of Abu Dawud and secondly to the hadiths of Muslim's al-Jamiu's-sahih. Some narratives also have the same content as the narrations of Bukhari's al-Jamiu's-sahih.

According to this, when 70 narrations in the Siyer section are examined, it is seen that Tirmidhi has evaluated "hasen-sahih" for 38 and "hasen" for 5 of them. Ten gave the "hasen-garib" judgment for narration. He gave a "garib" to one of them. Nine of them were not evaluated. This shows that most of the narrations in the relevant section are regarded as favorable by Tirmidhi.

Of course, there are narrations about siyer at various places of the hadith works. However, such stories are concentrated in the sections titled Siyer or Jihad. Tirmizi, like other writers, has opened a separate chapter because of the importance it gives to the narrations of the siyer, and the related narrations seem to prefer the collection there. In this respect, it can be said that his work has an important place and reputation in terms of siyer and megazi. How the works of the Bukhari and the Muslim are an important source of siyer is also a source feature of Tirmidhi's al-Jamiu's-sahih. In addition, a great majority of the reports

contained in his work are included in other sources of Kütüb-i Sitte, especially al-Jâmiu's-sahîhs of Bukhari and Muslim, Sunan of Dârimî and Ahmed bin Hanbal's Musned. Although this can not guarantee credibility, it is important that it supports the rumors.

**Keywords:** The Prophet, Siyer, Hadith, Tirmidhi.

## GİRİŞ

Siyer kelimesi Müslümanlar arasında daha çok Hz. Peygamber'in (sas) hal tercümesi için kullanılan bir terimdir. Bu terimin yanında savaşlar anlamındaki meğazi kelimesi de Hz. Peygamber'in (sas) savaşlarının tarihine itlak olunmuş ve zamanla onun için yazılmış eserlere verilen bir ad haline gelerek siyerin eş anlamlısı olarak kullanılmıştır. Bu iki terim bazen beraber bazen de ayrı ayrı Hz. Peygamber'in hayatına dair yazılmış bulunan eserlere isim olarak verilmiştir. Bu sahadaki çalışmalar, İslam dünyasında, tarihe duyulan ilgi ve tarih yazıcılığının başlamasıyla yakından ilgilidir. (Fayda, 1985: s. 357; Hizmetli, 1989: s. 320; Terzi, 1991: s. 147.) Bu durum, aynı zamanda kendilerine örneklik teşkil eden peygamberlerini takip etme ve onun yoluna tabi olma gayesindeki Müslümanların bu alana ilgi duymalarına da katkıda bulunmuştur.

Kur'an'dan sonra İslam Dininin ikinci kaynağını teşkil eden sünnetin tespiti yani hadislerin toplanması Müslümanlar arasında siyere ilgi gösterilmesine de önemli etkide bulunmuştur. Zira başta iman ve ibadet esasları olmak üzere hukukî, idarî, askerî ve ahlakî konularda ve günlük hayatın tanziminde, sünnet ile ilgilenmek, büyük bir zaruret olarak kendisini hissettirmiştir. Hz. Peygamber'in hayatında ve daha sonra, sahâbeden birçok kişinin hadis yazdıkları malumdur. Hz. Ali, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Abbas, Câbir, Semure b. Cundeb ve Sa'd b. Ubade gibi bazı isimlerin hadis sahifelerine sahip oldukları belirtilmiştir. Bu faaliyet tâbiûn döneminde daha geniş boyutlar içinde sürmüştür. Doğal olarak hadisler Hz. Peygamber'in hayatı, gazve ve seriyyeleri için, esas ve birinci elden kaynak hüviyetinde olmuştur. Bununla birlikte bazı muhaddisler, hukukî veya başka sahalardaki hadis yazma çalışmalarından ayrı olarak, Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyelerine dair hadisleri, müstakil eserler halinde toplamışlardır. Ancak bu husus hadis çalışmaları içinde gazve ve seriyyelere yer verilmesine mani olmamıştır. (Koçyiğit, 1977: s. 41 vd.; Fayda, 1985: s. 358.) Dolayısıyla bu konularla ilgili birçok rivayet, hadis kaynakları içinde de kendine yer bulmuştur.

İlk dönemlerde siyer-meğazî ile hadis birbirinden ayrılmış değildi. Bunlar aynı alan kabul edilmekteydi. Ancak hicrî birinci yüzyıl ortalarından itibaren siyer-meğazî çalışmaları, kendine has bir seyir izlemeye başladı. Bu yüzden hicri birinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kaleme alınan sahifeler ve risaleler, siyer yazıcılığındaki müstakil gelişmenin ilk ciddi göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94/713), Şurahbil b. Sa'd (ö. 123/740), Âsım b. Ömer b. Katâde (ö. 120/737) ve Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm bu süreçte meğazi alanında öne çıkan isimlerdir. (Özdemir, 2007: s. 130-131.)

Siyeri diğer şeri ilimlerden ayıran en önemli özellik, Hz. Peygamber'in hayatını kronolojik olarak, sebep sonuç ilişkisi içinde, bütüncül bir bakış açısıyla arka planı içerisinde hikâye ve inşa etmeyi amaçlamasıdır. Diğer şeri ilimler bu sayılan hedef ve amaçlardan birini veya bir kısmını esas alsalar da, hiçbiri bunların tamamını bir arada gerçekleştirmeyi hedeflemez. Şeri ilimler Hz. Peygamber'i belli açılardan konu edinirken siyer ilmi sınır koymaz. Siyer, Hz. Peygamber'in hayatına ve sünnetine tarihçilik nosyonuyla yaklaştığından bütün şeri ilimlerden daha geniş bir perspektife sahiptir. (Polat, 2012, s. 259.) Siyer ilmi, Hz. Peygamber'in hayatını çeşitli boyutlarıyla ortaya koyan, onun gerek nübüvvet öncesi gerekse nübüvvet sonrası yaşamını sonraki nesillere aktaran bir ilimdir. Geniş kapsamlı siyer kitaplarında Hz. Peygamber'in ferdî, ailevî, ictimâî, siyâsî, iktisâdî ve askerî

yaşamının yanı sıra ortaya koymuş olduğu hüküm ve prensipler, ibadet hayatı, insana ve çevreye bakışı, sağlıkla ilgili tavsiyeleri yer almaktadır. Bu nedenle siyer kitapları, Hz. Peygamber'i tanımak isteyenlerin öncelikle başvurduğu eserler arasında yer almaktadır. Bundan dolayıdır ki siyer ilmi, her zaman İslam peygamberinin dolayısıyla İslâm dininin doğru tanınıp anlaşılması bakımından merkezî konumda bulunan ilimlerden biri olmuştur. (Durmuş, 2016: s. 93.)

Hadis ile siyer arasında büyük bir irtibat mevcut olup siyerin kaynakları arasında, Kur'an-ı Kerim'den hemen sonra ilk sırada hadisi zikretmek gerekecektir. Gerçekten de hadis mecmuaları, siyer ile ilgili birçok konu ve malûmâtı ihtiva etmektedir. *Kitâbü'l-Meğâzî*, *Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer*, *Kitâbü'l-Menâkıb*, *Kitâbü'l-Fedâil* gibi birçok bölüm, doğrudan siyer ile alâkalı rivayetleri bir arada görme imkânını bize verirken *Kitâbü'l-Vüdü'*, *Kitâbü's-Salât*, *Kitâbü'l-Büyû'* vb. diğer bölümlerin hemen hemen tamamında siyer ile ilgili doğrudan ya da dolaylı pek çok rivayet yer almaktadır. (Önkal, 2016: s. 73.)

### TİRMİZÎ'NİN KISACA HAYATI VE *el-CÂMIU'S-SAHÎH (SÜNEN) ADLI ESERİ*

Tam adı Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279/892) olan Tirmizî, muhtemelen 209 (824) yılında Tirmiz'de doğmuştur. Doğum tarihinin hicri 200 olduğunu söyleyenler de olmuştur. Kendisinin belirttiğine göre Merv'den gelip Tirmiz'e yerleşen bir aileye mensuptur. Benî Kays Aylân kabilelerinden Benî Süleym'e nisbetle Sülemî nisbesiyle de anılmaktadır. Kütüb-i Sitte'den Sünen'in/el-Câmiu's-sahîh'in<sup>1</sup> musannıfı meşhur bir muhaddistir. (Mübârekfûrî, Trs.: s. 142 (Mukaddime); İbnü'n-Nedîm, Trs.: s. 325; Cebeci, 1980: s. 287-288; Kandemir, 2012: XXXXI, s. 202; Robson, 2015: s. 117.)

235 yılında hadis tahsiline başlayan Tirmizî önce Tirmiz'de, daha sonra Horasan, Irak ve Hicaz başta olmak üzere diğer bazı bölgelerdeki âlimlerden hadis öğrendi. Kütüb-i Sitte imamlarının her birinin hocası olan İbnü'l-Müsenâ, Bûndâr diye tanınan Muhammed b. Beşşâr, Ziyâd b. Yahyâ el-Hassânî, Abbas b. Abdülazîm el-Anberî, Eşec el-Kindî, Fellâs, Ya'kub b. İbrâhim ed-Devrakî, Muhammed b. Ma'mer el-Kaysî el-Behrânî ve Nasr b. Ali el-Cehdamî'den ders aldı. Diğer hocaları arasında İshak b. Râhûye, Kuteybe b. Saîd, Hennâd b. Serî, Ali b. Hucr, Ahmed b. Menî', İmam Buhârî, İmam Müslim ve Ebû Dâvûd gibi muhaddisler vardır. Tirmizî, uzun süre Buhârî'nin talebesi oldu, ondan pek çok hadis rivayet etti ve fikhü'l-hadîsi öğrendi. Kendi ifadesine göre hadislerdeki illetler, raviler ve isnadlar konusunda Irak ve Horasan bölgelerinde Buhârî'den daha üstün bir âlim bulunmadığı için hocasından bu konularda da büyük ölçüde yararlandı. (Mübârekfûrî, Trs: s. 143 (Mukaddime); Cebeci, 1980: s. 289-292; Kandemir, 2012: s. 202; Robson, 2015: s. 117-119.)

Tirmizî'nin sika bir muhaddis olduğu hususunda âlimlerin icmâ etmesi onun hadis rivayetinde eriştiği güveni, en önde gelen âlimler için kullanılan "imam" lakabıyla anılması da hadis ilmindeki üstün yerini göstermektedir. Tirmizî *Sünen*'ini tamamladıktan sonra onu Horasan, Irak ve Hicaz bölgelerindeki âlimlere gösterdi, onların takdir ve tasviplerini aldı. (İbn Hacer, 1326: IX, 387-389; Katip Çelebi, Trs.: I, 559.) Tirmizî'nin pek çok talebesi arasında Ebû'l-Abbâs Muhammed b. Ahmed b. Mahbûb el-Mahbûbî, Ebû Saîd Heysem b. Küleyb eş-Şâşî, Ebû Zer Muhammed b. İbrâhim b. Muhammed et-Tirmizî, Ebû Muhammed Hasan b. İbrâhim el-Kattân, Ebû Hâmid Ahmed b. Abdullah et-Tâcir, Ebû'l-Hasan el-Fezârî *el-Câmiu's-sahîh'i* rivayet etmekle ünlüdür. Diğer talebelerinden muhaddis Hammâd b. Şâkir en-Nesefî ile Mekhûl b. Fazl en-Nesefî de anılabilir. Tirmizî 13 Receb 279'da (9 Ekim 892) Tirmiz'e bağlı Buğ köyünde vefat etti; onun Tirmiz şehrinde öldüğü de ileri sürülmüştür. (Mübârekfûrî, Trs.: s. 143-146 (Mukaddime); Cebeci, 1980: s. 293-294; Kandemir, 2012: s. 202; Robson, 2015: s. 118-119)

<sup>1</sup> Fikhi konuların ötesinde diğer alanların da işlendiği bir çalışma olduğu için Tirmizî'nin hadis koleksiyonuna genellikle *Cami'* ismi verilmesi uygun görülmüştür. Kimi zaman *el-Cami'u'l-kebir* ve kimi zamansa *Sünen* olarak isimlendirilmiştir. (Bkz. Robson, 2015: s. 119)

Tirmizî hadis ilminde önde gelen âlimlerden biridir. Bir muhaddiste bulunması gereken öğrendiği hadisleri derleme, tasnif etme, ezberleme ve müzakere etme vasıflarının Tirmizî'de bulunduğu söylenmiştir. Tirmizî, hadislerin sıhhatini zedeleyici mahiyette, tespit edilmesi son derece zor gizli kusurları mükemmel şekilde bilen çok az sayıdaki hadis âlimlerinden biridir. İlel sahasında meydana getirdiği eserlerle güçlü bir hadis tenkitçisi olduğunu ispat etmiştir. Bu yetkinliği sebebiyle Tirmizî, eserine almak istediği bir konuya dair sahih hadis bulamadığı durumlarda bazı zayıf hadisleri almakta sakınca görmemiş, fakat bunların senedlerini tenkit ederek râvilerinin ne ölçüde güvenilir olduğunu belirtmiştir. Bazı âlimler onun hem ilel hem cerh ve ta'dil sahasındaki otoritesi sebebiyle eserinin *Sahîhayn*'dan sonra üçüncü sırada yer alması gerektiğini söylemiştir. Hadisleri seçerken bir fakihin o hadisi delil olarak kabul etmesine özellikle dikkat ettiğini söyleyen Tirmizî, iki hadis dışında eserindeki bütün rivayetlerin kendisiyle amel edilen hadis niteliği taşıdığını ileri sürmüştür. Tirmizî'nin hadis ilmine olan hizmetlerinden biri de hasen terimine kazandırdığı özel anlamdır. Bu terim, II. (VIII.) yüzyılda sözlük anlamında kullanılırken kelimeyi ilk defa Tirmizî terim şeklinde kullanmaya başlamıştır. (Kandemir, 2012: s. 202-203.)

Tirmizî'nin eserleri şunlardır: 1. *el-Câmiu's-sahîh*. Üzerinde birçok şerh, muhtasar ve akademik çalışma yapılan bu meşhur eserin çok sayıda baskıları da bulunmaktadır. (Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. Kâtip Çelebi, Trs: I, 559; Mübarekfûri, Trs.: s. 149-150; Çakan, 1993: VII, 129-132.) 2. *eş-Şemâilü'n-nebeviyye*. Sahasında ilk çalışma olan eser bu konuda yazılanların en mükemmeli kabul edilmiş, içindeki hadislerin büyük çoğunluğu sahih, önemli bir kısmı hasen, pek azı zayıf rivayetlerden meydana gelmiştir. Üzerinde birçok şerh, hâşiye, ihtisar çalışması yapılmış, çeşitli dillere tercüme edilmiştir. 3. *el-İlelü'l-kebîr*. 4. *el-İlelü's-sağir*. 5. *Tesmiyetü ashâbi'n-nebî* 6. *Kitâbü't-târîh*. 7. *Kitâbü'l-esmâ ve'l-künâ*. (Geniş bilgi için bkz. Kandemir, 2012: s. 202-203.)

Tirmizî'nin şüphesiz en önemli eseri olan *Sünenü't-Tirmizî*, *Câmiu't-Tirmizî*, *Sahîhu't-Tirmizî*, *el-Câmiu's-sahîh*, *el-Müsnedü's-sahîh*, *el-Câmiu'l-kebîr* gibi değişik adlarla kaynaklara geçmiş olup daha çok *Sünenü't-Tirmizî* adıyla meşhur olmuştur. Sadece ahkâm hadislerini değil câmi'lerde bulunan diğer konulara dair hadisleri de ihtiva ettiği için *el-Câmiu's-sahîh* veya *el-Câmiu't-Tirmizî* ismi de yaygın olarak kullanılmaktadır. *el-Câmi*, *Sahîhayn*'ın aksine telif edildiği yıllarda meşhur olmamış, ancak V. (XI.) yüzyıldan sonra rağbet kazanarak Kütüb-i Sitte arasındaki yerini almıştır. (Katip Çelebi, Trs.: I, 559; Çakan, 1993: s. 129.)

*el-Câmiu's-sahîh*, sonundaki "ilel" bahsiyle birlikte kırk altı bölüm (ebvâb) içinde 2496 babdan meydana gelmektedir. İlk iki cildi Ahmed Muhammed Şâkir tarafından yayımlanan beş ciltlik baskıya göre 3956, (Tirmizî, *Sünen (el-Câmiu's-sahîh)*, I-V, Tahk. A. Muhammed Şâkir vd., Mısır 1975.) Tuhfetü'l-ahvezî ile birlikte basılmış olan nüshadaki rakamlamaya göre ise 4051 hadis ihtiva etmektedir. (Çakan, 1993: s. 129.)

Konuların sıralanması ve konu başlıklarının belirlenmesinde Tirmizî'nin özellikle hocası Buhârî'den etkilenmiş olmakla beraber ondan ayrıldığı noktalar da vardır. Eserin sünenlerde olduğu gibi "Kitâbü't-tahâre" ile başlaması, bölüm adlarını verirken "kitâb" yerine "ebvâb" kelimesini kullanması ve hadislerin merfû olduğunu belirtmek üzere her defasında "an resûlillâh sallallahu aleyhi ve sellem" kaydını koyması belirgin özelliklerindedir. Eserde mevkûf ve maktû hadisler sadece merfû hadisler değerlendirilirken zikredilmiştir. Tirmizî, "Kale Ebû İsa" diye başlayan değerlendirmelerinde hemen her babda sırasıyla önce hadislerin sıhhat durumunu ve râvilerin güvenilirlik derecelerini belirtir; sonra da seneddeki illetleri, hadisin diğer tariklerini ve fakihlerin görüşlerini açıklar. O konuya dair diğer sahâbîlerden gelen rivayetler varsa onlara da "ve fi'l-bâbi an fülân" diye sahâbî isimlerini sayarak işaret eder. Sadece Tirmizî'de görülen bu uygulama, Müslim'in, hadislerin bütün senedlerini bir araya toplamak suretiyle tekrardan kaçınma prensibine benzediği gibi aynı zamanda hadislerin bir nevi tahriri sayılmaktadır. Tirmizî'nin "ve fi'l-bâbi an fülân" diye varlığına işaret ettiği birçok rivayeti şârihler mevcut hadis kaynaklarında bulamamışlardır. Bu

### Turkish Studies

durum, Tirmizî tarafından bilinen birçok rivayetin elimizdeki eserlere intikal etmediğini, dolayısıyla *Sünen* 'in kaynaklarının zenginliğini göstermektedir. (Çakan, 1993: s. 129-130.)

### ***el-CÂMIU'S-SAHÎH'DEKİ* SİYER BÖLÜMÜ ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER**

Şüphesiz Tirmizî'nin *el-Câmiu's-sahîh* adlı eserinin diğer bölümleri ve özellikle menakıb bölümü içinde siyer ile ilgili rivayetler bulunmaktadır. Ancak çalışmamız sadece siyer bölümü ile sınırlandırıldığından bu bölüm üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Tirmizî'nin bu meşhur eserinde bulunan 46 ebvâb (bölüm) içerisinde 19. sırada Ebvâbu's-siyer bulunmaktadır. Tirmizî'nin kitap/bölüm yerine ebvâb/bölüm ıstılahını kullandığı malumdur. Bu bölüm de kendi içinde 48 babdan ve 70 rivayetten (1548 no'lu hadisten 1618 no'lu hadise kadar) müteşekkildir.

Kütüb-i Sitte içerisindeki diğer eserlere bakıldığında şöyle bir tablo ile karşılaşılır. Buhârî (ö. 256/869) ve Müslim'in (ö. 261/875) *el-Câmiu's-sahîh* 'lerinde siyer'e bölüm ayrımları gibi Tirmizî'nin de siyer bölümü açmış olması dikkat çekmektedir. Ancak hem Buhârî hem de Müslim'in eserinde bu bölümün adı Kitabü'l-cihad ve's-siyer şeklinde geçmektedir. İlgili bölüm Buhârî'de 60. kitap olup 2630'dan 2924. rivayete kadar devam etmektedir. Müslim'de ise 32. kitap olup 1730'dan 1817'ye kadarki rivayetleri ihtiva etmektedir. (Bkz. Buhârî, 1987: III, 1023; Müslim, Trs.: III, 1354.) Nesâî'nin (ö. 303/915) *Sünen 'ine* bakıldığında siyer ismiyle değil de cihad adlı bir kitabın olduğu görülmektedir. Bu bölüm 25. kitap olup 3085'ten 3195'e kadarki rivayetleri muhtevidir. (Nesâî, 1986: VI, 2.) Ebû Dâvûd'un (ö. 275/888) *Sünen 'inde* ve İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *Sünen 'inde* de siyer kitabı değil cihad bölümü yer almaktadır. (Ebû Dâvûd, Trs.: II, 311; İbn Mâce, Trs.: II, 919.)

Sahihi Buhârî'deki siyer ve meğâzî rivâyetlerine bakıldığında musannıfının bir olay hakkında tüm detayları vermek yerine bilinmesi gerekli olan rivâyetleri tercih ettiği görülür. Benzer bir tespiti diğer eserler için de yapmak mümkündür. Zira bu yaklaşım musannıfların rivayetleri derlerken başka konularda da gösterdikleri bir tavidir.

Tirmizî'nin eserindeki siyer bölümüne bakıldığında kaydedilen rivayetlerin konuları bakımından hemen hemen tamamına yakınının cihad ve savaş ile ilgili olduğu görülmektedir. İncelendiğinde, bölümün 25. babında şükür secdesi, 33. babında hicret, 34, 35, 36 ve 37. bablarda biat, 44. babda Hz. Peygamber'in terikesi/mirası konusu ile ilgili rivayetlerin toplandığı, ancak bunların dışındaki babların tamamında cihad konusu ile ilgili hadislerin olduğu dikkat çekmektedir.

Benzer durumun Buhârî ve Müslim'in eserlerinde de olduğu söylenebilir. Nitekim her ikisi de söz konusu bölüme "siyer ve cihad kitabı" ismini vermişlerdir. Yine aynı konulardaki rivayetlerin yoğunluğundan olsa gerek Nesâî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce'nin *Sünen* 'lerinde ilgili bölümün adı sadece "Cihad kitabı" olarak geçmektedir.

Tirmizî'nin siyer bölümünde cihad konusunu ele alan babların bir kısmı şu şekildedir: Savaş başlamadan önce İslam'a davet etmek gerekir, Ezan işitilen ve mescid görülen yere savaş açılmaz, Gece baskınları ve akınlar, Savaşta yakıp yıkmaya var mıdır? Ganimetler İslam ümmetine helal kılınmıştır, Ganimet malları hem asker hem de binitine verilir mi? Yolculuk ve askerî birliklerde sayı kaç olmalı? Savaşa katılan kadınlara da ganimet malından hisse ayrılır mı? Savaşa katılan köleye ganimetten hisse verilir mi? Müslümanlarla birlikte savaşa katılan zımmîye ganimetten pay verilir mi? Savaşta kadın ve çocuklar öldürülmez, Savaşta düşmanlar ateşle yakılarak azâblandırılmaz, Ganimet mallarına karşı hainlik yapmak, Allah yolunda cihad ederken oruç tutan kimsenin değer ve kıymeti vb.

Yukarıda görüldüğü üzere Tirmizî, cihad konusuyla ilgili hemen hemen tüm ayrıntıları içeren rivayetleri kaydettiği söylenebilir.

Siyer bölümündeki rivayetlerin sahâbî ravileri ve rivayet sayıları şu şekildedir:

<b>Sahâbî Râvî</b>	<b>Rivayet Sayısı</b>
Selman-ı Fârisî	1
İbn Isâm el-Müzenî'nin babası	1
Enes b. Mâlik	6
Ebû Talha	1
Abdullah b. Ömer	5
Ebû Hureyre	7
Abdullah b. Abbâs	5
Umeyr	1
Hz. Âişe	1
Ebû Musa	1
Ebû Salebe el-Huşenî	1
Ubade b. Sâmit	1
Ebû Katâde	1
Ebû Said el-Hudrî	1
Irbad b. Sâriye	1
Hûlb	1
Ebû Eyyub	1
Hz. Ali	2
İmran b. Husayn	1
Sevbân	2
Hz. Ömer	4
Iyaz b. Hımâr	1
Ebû Bekre	1
Amr b. Abese	1
Câbir	5
Semure b. Cündeb	1
Atıyye el-Kurazî	1
Amr b. Şuayb'in Dedesi	1
Abdurrahman b. Avf	2
es-Sâib b. Yezîd	1
Ukbe b. Âmir	1
Seleme b. el-Ekva'	1
Umeyme bt. Rukayka	1
Berâ	1
Râfi' b. Hadîc	1
Cerîr b. Abdullah	1
Hâris b. Mâlik b. el-Bersai	1
Nu'man b Mukarrin	2
Abdullah b. Mesud	1
Bureyde	1
<b>Toplam</b>	<b>70</b>

Yukarıdaki tablo incelendiğinde siyer bölümündeki 70 rivayetin 40 farklı sahâbiden geldiği görülmektedir. Bu sahâbilerin 30'u birer rivayette bulunmuşlardır. Raviler içerisinde Ebû Hureyre'nin 7, Enes b. Mâlik'in 6, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs ve Câbir'in 'in 5'er, Hz. Ömer'in 4 hadisi rivayet ettiği görülmektedir. Hz. Ömer hariç mezkûr diğer sahâbîlerin müksirûndan olduğu düşünüldüğünde bu durumun doğal karşılanması gerektiği çok açıktır.<sup>2</sup>

Tirmizî siyer bölümünde bazen detaylı rivâyetleri kaydetmiştir: Buna şu örnek verilebilir: "Selman-ı Farisî'nin komutanı olduğu İslam ordularından biri İran kalelerinden birini kuşattı, askerler, Selman'a, onlara karşı taarruza geçmeyecek miyiz? dediler. Selman; bırakın beni Hz. Peygamber'den işittiğim gibi onları İslam'a davet edeyim diyerek kuşatma altındaki kalenin içindeki insanlara şöyle seslendi: Ben de sizin gibi bir İranlıyım, Arap olan şu askerlerin bana itaat ettiklerini görüyorsunuz. Eğer Müslüman olursanız bizim gibi aynı haklara sahip olacak aynı yükümlülükleri yükleneceksiniz. Eğer dininiz üzere kalırsanız boyunlarımız eğilmiş olarak bize cizye verin sizi dininiz üzere bırakalım bizim idaremiz altında yaşayın. Selman; Farsça olarak onlara şöyle konuşmaya devam etti: Hiçbir yönden övülen kişiler değilsiniz. Eğer tüm bu tekliflerimizi kabul etmez iseniz her toplum gibi sizinle de savaşağız. Onlar da: Biz cizye vermeyiz ve sizinle savaşağız dediler, bunun üzerine askerler Selman'a: haydi artık taarruz etmeyelim mi? dediler. Selman hayır dedi. Muhasara altındakileri üç gün davet ettikten sonra askerlere hücum edin emrini verdi. Bunun üzerine biz de taarruz ettik ve sonunda kaleyi fethettik." (Tirmizî, Siyer, 1)

Tirmizî'nin bazı konularla ilgili sunduğu kimi rivâyetler de kısa ve özlüdür: "İbn Âsım el Müzenî'nin babasından aldığı rivâyete göre, (sahâbî babası) şöyle demiştir: Hz. Peygamber bir ordu ve göndereceğinde onlara şöyle derdi: "Savaş için gittiğiniz yerde bir mescid görürseniz ve ezan sesi işitirseniz o bölge halkından kimseyi öldürmeyin." (Tirmizî, Siyer, 2)

Tirmizî'nin siyer bölümünde kaydettiği rivâyetlerin büyük çoğunluğu Kütüb-i Sitte'nin diğer kaynaklarında da geçmektedir. Örneğin yukarıda zikrettiğimiz iki rivâyetten birincisi Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inin Cihad bölümünde 82. babda, ikincisi ise yine Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inin Cihad bölümünde 91. babda geçmektedir.

Söz konusu rivâyetlerin en çok Ebû Dâvûd'un *Sünen*'indeki rivâyetlerle, ikinci sırada Müslim'in *el-Câmiu's-sahîh*'indeki hadislerle örtüştüğünü söyleyebiliriz. (Örneğin krş. Muslim, Mesâcid, 1, 5, Cihad, 138, 139) Bazı rivâyetler de Buhârî'nin *el-Câmiu's-sahîh*'indeki rivâyetlerle aynı içeriğe sahiptir. Buna da şu örnek verilebilir: "Enes'den rivâyet edildiğine göre, Hz. Peygamber, Hayber'e savaş için çıktı ve geceleyin oraya vardı. Bir topluma geceleyin varırsa oraya baskın yapmaz sabah olmasını beklerdi. Sabah olunca Yahudiler ellerinde sepetleri ve tarım aletleriyle kalelerinden çıktılar. Karşılarında İslam ordusunu görünce, vallahi güçlü ve yeterli ordusuyla Muhammed! Ordusu beş bölümden oluşan Muhammed! dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Allahu ekber, Hayber mutlaka yıkılıp elimize geçecektir. Biz İslam askerleri bir toplumun memleketine girerek uyarılan o kâfirlerin sabahı çok kötü olur." (Tirmizî, Siyer, 3; Krş. Buhârî, Cihad, 128)

<sup>2</sup> Müksirûn terimi çok hadis rivayet eden yedi sahâbî hakkında kullanılmaktadır. Bu gruba giren sahâbîlerin altı, yedi veya dokuz kişi olduğu söylenmiştir. Altı kişi esas alındığında müksirûn 1500 ve üzeri, yedi kişi esas alındığında 1000 ve üzeri, dokuz kişi esas alındığında 700 ve üzeri rivayeti bulunan sahâbîleri kapsar. Ahmed b. Hanbel'e göre müksirûn Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Hz. Âişe, Abdullah b. Abbâs ve Câbir b. Abdullah'tan ibarettir. İbn Kesîr bunlara Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah b. Amr b. Âs ve Abdullah b. Mes'ûd'u ilâve eder. Suyûtî müksirûnu 1000 ve daha fazla hadis rivayet eden yedi sahâbî olarak tanımlar ve Ahmed b. Hanbel'in adlarını zikrettiği altı sahâbîye Ebû Saîd el-Hudrî'yi ekler. Onun bu tarifi daha sonraları benimsenmiştir. (Ağırman, 2006: XXXI, 534)

Siyer bölümündeki rivayetler için Tirmizî'nin sıhhat değerlendirmeleri de şöyledir:

<b>Tirmizî'nin sıhhat değerlendirmesi</b>	<b>Rivayet Sayısı</b>
Hasen	5
Hasen-Sahih	38
Hasen-Sahih-Garib	7
Garib	1
Hasen-Garib	10
Görüş Belirtmediği	9
<b>Toplam</b>	<b>70</b>

Her hadisi zikrettikten sonra, o hadisin hangi guruptan olduğunu “bu hadis sahihtir” veya “bu hadis hasendir” gibi sözlerle belirtien Tirmizî, zayıf olduğuna işaret ettiği hadislerin zayıflık sebeplerini açıklamayı da ihmal etmez. (Koçyiğit, 1977: s. 248) Sıhhat değerlendirmeleri ile ilgili Tirmizî'nin şöyle bir yol takip ettiği bilinmektedir. O, hadisleri değerlendirirken her zaman “sahih”, “hasen” veya “zayıf” gibi tek terim kullanmaz. Birçok defa “hasen-sahih”, “hasen-garib”, “sahih-hasen-garib” gibi iki veya üç kelimedenden oluşan terimler kullanmaktadır. Tirmizî bu sonuncu şekli hangi anlamlar için kullandığını bizzat açıklamadığı için eser üzerinde araştırma yapanlar bu konuda farklı yorumlar yapmışlardır. (Bkz. Çakan, 1993: 130.)

Buna göre siyer bölümü içindeki 70 adet rivayet incelendiğinde Tirmizî'nin 38 tanesi için Hasen-sahih, 5 tanesi için de hasen değerlendirmesinde bulunduğu görülmektedir. 10 tanesine hasen-garib, 1 tanesine garib hükmü veren Tirmizî 9 tanesi içinse değerlendirmede bulunmamıştır. Bu durum ilgili bölümdeki rivayetlerin çoğunun Tirmizî tarafından makbul olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Yukarıdaki rivâyetlerin Elbânî (ö. 1999) tarafından yapılan sıhhat değerlendirmelerinin<sup>3</sup> de şu şekilde olduğu görülmektedir:

<b>Elbânî'nin Değerlendirmesi</b>	<b>Rivâyet Sayısı</b>
Sahih	55
Hasen	6
Hasen-Sahih	1
Zayıf	4
Cidden Zayıf	1
Bu lafızla şazz'dır	1
Kayıt koyarak sahih dediği	1
Değerlendirme Yapmadığı	1
<b>Toplam</b>	<b>70</b>

<sup>3</sup> Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen (el-Câmiu's-sahih)*, I-V, Tahk. A. Muhammed Şakir vd., Mısır 1975. (Muhammed Nasruddin el-Elbânî'nin değerlendirme ve talikleriyle birlikte yapılan baskısı: Mektebetü'l-Maârif, Riyad Trs.)

Elbâni'nin değerlendirmeleri mutlak ölçü olmamakla beraber önemsenmesi gereken değerlendirmelerdir. İlgili rivâyetleri onun değerlendirmeleri ile beraber görmenin faydalı olacağı bir gerçektir. Elbâni'nin hadis konusunda etkilendiği kişilerin başında İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin geldiği belirtilmiştir. Bununla beraber onun, yeri geldiğinde bunları da eleştirmekten geri kalmadığı ifade edilmektedir. Mezheplere körü körüne bağlılığın terk edilip Kitap ve sünnet'e vurgu yapılması, geleneksel düşüncenin dikkate alınmaması vb. hususlar onun söz konusu yaklaşımının özelliklerindedir. (Hatiboğlu, 2003: s. 220) Bu bağlamda, ilgili rivâyetlerin değeri açısından, Elbâni'nin sıhhat değerlendirmeleri bir fikir verme noktasında yararlı görülmüştür.

Siyer bölümündeki rivayetler için Elbâni'nin yaptığı değerlendirmelere bakıldığında da onun 55 rivayeti sahih, 6 tanesini de hasen olarak kabul ettiği, dolayısıyla bu bölümdeki rivayetlerin büyük çoğunluğunu makbul saydığı ortaya çıkmaktadır.

Tirmizî'nin eserinde yer alan siyer rivayetlerinin birçoğunda siyer kaynaklarında verilen sebep-netice ve mekân-tarih bilgisinin tam olarak verilmediği görülmüştür. Bu tespit benzer konularda yapılan çalışmalarda da açıklıkla görülmüştür. (Bkz. Topal, 2016: s. 217.) Aslında sahabe ve tabiûn, kendi aralarında Hz. Peygamber'in siyer ve meğâzisine ait rivayetleri birbirlerine aktarmaktaydılar. İşte sahabe ve tabiûn arasındaki bu fikri alışveriş, Siyer ve Meğâzi ilmi ile Hadis, Tefsir, Fıkıh, Kelam vb. ilimlerin temelini teşkil etmişti. Ancak o dönemde bu ilimlerin metodolojileri ve çerçevesi belli değildi. Herhangi bir sahâbî sadece siyer ilmiyle veya sadece Hadis ilmi ya da sadece Tefsir ilmiyle ilgilenmiştir, denmesi çok zordur. (İstemi, 2017: s. 46) Ancak yine de siyer kaynaklarında bulunan siyer rivayetlerinin daha ayrıntılı olduğu görülmektedir.

Siyer kaynaklarında detaylara daha fazla yer verilmiş olması tarih ilmi ve tarihçinin temel özelliklerindedir. Zira belge yazımında belge sahibinin güvenilir olması, tarihçinin en önemli gördüğü şeydir. Belge sahibinin başka hususlarda yalan söylemiş olması tarihçiyi çok da ilgilendirmemektedir. Hadisçilerin aksine tarihçiler belge sahibinin ne kadar güvenilir olduğunu kendisine sunan kaynaklara çok az ulaşmaktadırlar. Bütün raviler hakkında hüküm verebildiğimiz gibi onların ailelerini, doğum ve vefat tarihlerini, seyahatlerini ve âlimlerin onlar hakkındaki görüşlerini de bilmekteyiz. Bu husus tarihçiler nezdinde bulunmayan bir unsurdur. Bu, muhaddislerin metodunun titizliğini göstermektedir. (A'zamî, 2015: s. 236) Ancak bu durum aynı zamanda bazı olaylarla ilgili daha detaylı bilgilerin veya önemli bazı ayrıntıların siyer kaynaklarında bulunabildiğini de desteklemektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi hadis musannefatının değişik yerlerinde siyer ile ilgili rivayetler elbette bulunmaktadır. Ancak siyer başlığı konulmuş veya cihad adlı bölümlerde bu tür rivayetler yoğunlaşmaktadır. Tirmizî de diğer muhaddisler gibi siyer rivayetlerine verdiği önemden dolayı ayrı bir bölüm açmış ve ilgili rivayetleri oraya toplamayı tercih etmiş görünmektedir. Bu yönüyle de siyer ve meğazi açısından onun eserinin önemli bir yeri ve şöhreti vardır denilebilir. Buhârî ve Müslim'in eserleri nasıl önemli bir siyer kaynağı ise Tirmizî'nin *el-Câmiu's-sahîh*'i de böyle bir kaynaklık özelliği taşımaktadır. Ayrıca onun eserinde siyer bölümü içinde bulunan rivâyetlerin büyük bir çoğunluğu başta Buhârî ve Müslim'in *el-Câmiu's-sahîh* 'leri başta olmak üzere Kütüb-i Sitte'nin diğer kaynaklarında, Dârimî'nin *Sünen*'i ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i gibi eserlerde bulunan ilgili rivayetlerle örtüşmektedir. Bu durum, sıhhati garantileyemese de, söz konusu rivayetleri destekler nitelikte olması açısından önem arz etmektedir.

## SONUÇ

Siyer ilmi, değişik boyutlarıyla Hz. Peygamber'in hayatını ortaya koyan, onun nübüvvet öncesi ve nübüvvet sonrası yaşamını gelecek nesillere nakleden bir ilimdir. Siyer kitapları, Hz. Peygamber'i tanımak isteyenlerin öncelikle başvurduğu eserler arasında yer almaktadır. Bundan dolayıdır ki siyer ilmi, İslâm dininin doğru tanınip anlaşılması bakımından merkezî konumda bulunan ilimlerden biri olmuştur.

Birbirine yakın iki ilim dalı olarak da hadis ile siyer arasında büyük bir irtibat mevcut olup siyerin kaynakları arasında, Kur'an-ı Kerim'den hemen sonra ilk sırada hadisi zikretmek gerekir. Hakikaten hadis kaynakları, siyer ile ilgili birçok konu ve bilgiyi içermektedir. *Kitâbü'l-Meğâzî*, *Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer*, *Kitâbü'l-Menâkıb*, *Kitâbü'l-Fedâil* gibi birçok bölüm, doğrudan siyer ile ilgili rivayetleri bir arada görme fırsatını sunmaktadır.

Çalışmamızda ele aldığımız Tirmizî'nin *el-Câmiu's-sahîh* (sünen) adlı eserinde bulunan 46 ebvab (bölüm) içerisinde 19. sırada Ebvabu's-siyer bulunmaktadır. Tirmizî'nin kitap/bölüm yerine ebvab/bölüm ıstılahını kullandığı bilinmektedir. Bu bölüm de kendi içinde 48 babdan ve 70 rivayetten (1548 no'lu hadisten 1618 no'lu hadise kadar) müteşekkildir.

Tirmizî de diğer muhaddisler gibi siyer rivayetlerine verdiği önemden dolayı ayrı bir bölüm açmış ve ilgili rivayetleri oraya toplamayı tercih etmiş görünmektedir. Bu rivayetlerin konu olarak kahir ekseriyetinin cihad ve savaş ile ilgili olduğunu gördük. Siyer ve meğazi açısından onun eserinin önemli bir yeri ve şöhreti vardır denilebilir. Buhârî ve Müslim'in eserleri nasıl önemli bir siyer kaynağı ise Tirmizî'nin *el-Câmiu's-sahîh*'i de böyle bir kaynaklık özelliği taşımaktadır.

Tirmizî'nin *Sünen*'ndeki rivâyetlerin çoğunluğu Buhârî ve Müslim'in *el-Câmiu's-sahîh*'leri başta olmak üzere Kütüb-i Sitte'nin diğer kaynaklarında, Dârimî'nin *Sünen*'i ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i gibi eserlerde bulunan ilgili rivâyetlerle örtüşmektedir. Bu durum, söz konusu rivâyetleri destekler nitelikte olması açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada ele alınan 70 rivayetin 40 farklı sahâbiden geldiği, bu sahâbilerin 30'unun birer rivayette buldukları görülmektedir. Raviler içerisinde Ebû Hureyre'nin 7, Enes b. Mâlik'in 6, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs ve Câbir'in 'in 5'er, Hz. Ömer'in 4 hadisi rivayet ettiği ortaya çıkmaktadır. Hz. Ömer hariç mezkûr diğer sahâbilerin müksirûndan olduğu düşünüldüğünde bu durumun doğal karşılanması gerektiği çok açıktır.

Söz konusu rivayetler incelendiğinde Tirmizî'nin 38 tanesi için hasen-sahih, 5 tanesi için de hasen değerlendirmesinde bulunduğu görülmektedir. 10 tanesine hasen-garib, 1 tanesine garib hükmü veren Tirmizî 9 tanesi içinse değerlendirmede bulunmamıştır. Bu durum ilgili bölümdeki rivayetlerin çoğunu Tirmizî tarafından makbul olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

## KAYNAKÇA

Ağırman, Cemal, "Müksirûn", *DİA*, İstanbul, 2006, XXXI, 534.

A'zamî, Muhammed Mustafa, "Hadis Tenkit Yöntemleri ile Tarih Tenkit Yöntemlerinin Karşılaştırılması", Çev. Fuat İstemi, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı: XIII, Nisan 2015.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, I-VI, Tahk. Mustafa Dîb el-Buğa, Dâru İbn Kesir, Beyrut 1987.

Cebeci, Lütfullah, "İmam-ı Tirmizî", *Ata.Ü. İsl. İlm. Der.*, 4.sayı, Ankara 1980, ss. 287-311.

- Çakan, İ. Lütfi, “el-Câmiu’s-sahîh”, *DİA*, İstanbul, 1993, VII, 129-132.
- Durmuş, Üzeyir, “Siyerin Hadislerle İnşası Meselesi (Buhârî Ve Müslim Örneği)”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 3, Sayı: 1, Bahar 2016, ss. 91-112.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistânî, *Sünen*, I-IV, Dâru’l-kitâbi’l-Arabî, Beyrut Trs.
- Fayda, Mustafa, “Siyer Sahasındaki İlk Telif Çalışmaları“, *Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu (Tebliğ ve Müzakereler)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yay., İzmir 1985, ss. 357-367.
- Hatiboğlu, İbrahim, “Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî”, *HTD*, Cilt: 1 Sayı: 2, 2003.
- Hizmetli, Sabri, “Siyer ve İslam Tarihciliği Üzerine”, *Diyanet Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık 1989, Cilt: 25, Sayı: 4, ss. 311-362.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Ali, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I-XII, Haydarabad 1326.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen*, I-II, Tahk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Dâru'l-Fikr, Beyrut Trs., II, 919.
- İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Dâru'l-marife, Beyrut, Trs.
- İstemi, Fuat, “Hicri IV. Yüzyıla Kadar Hadis İlmi Ve Tarih İlminin Birbirleriyle Olan Tarihsel Münasebeti”, *JOSR* Nisan-2017 Cilt:9 Sayı:1 (17) (s. 44-68).
- Kandemir, M. Yaşar, “Tirmizî”, *DİA*, Ankara, 2012, XXXXI, 202.
- Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-Zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut Trs.
- Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, Ankara 1977.
- Muslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-sahîh*, I-V, Tahk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut Trs.
- Mübarekfûrî, Ebû'l-Ulâ Muhammed b. Abdurrahman b. Abdurrahim, *Tuhfetu'l-ahvezî şerhu Câmiî't-Tirmizî*, Beytu'l-efkâri'd-devliyye, Amman Trs.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, I-VIII, Tahk. Abdulfettah Ebû Gudde, Halep 1986.
- Önkâl, Ahmet, “Bir Siyer Kaynağı Olarak Buhârî: Kitâbü'Imeğâzî Örneği”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* Cilt: XI, Sayı:1-2, Elazığ, 2016, ss. 73-80.
- Özdemir, Mehmet, “Siyer Yazıcılığı Üzerine”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür Ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, cilt 4 sayı 3 Eylül – Aralık 2007, ss. 129-162.
- Polat, Selahattin, “Siyer'in Neliği Bağlamında Siyer Yazıcılığının Sorunları”, *Siret Sempozyumu I, Türkiye'de Siret Yazıcılığı, Tebliğler Kitabı*, Ankara 2012, ss. 257-270.
- Robson, James, “Tirmizî'nin Câmiî'nin Rivayet Tarikleri”, Çev. Arafat Aydın, *HTD*, XIII, 1, 2015, ss. 117-132.
- Terzi, Mustafa Zeki, “Buhari'nin Sahih'indeki Siver ve Meğazi Rivayetleri”, *On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, Samsun 1991, ss. 147-153.

- 
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *Sünen (el-Câmiu's-sahih)*, I-V, Tahk. A. Muhammed Şakir vd., Mısır 1975. (Muhammed Nasıruddin el-Elbânî'nin değerlendirme ve talikleriyle birlikte yapılan baskısı: Mektebetü'l-Maârif, Riyad Trs.)
- Topal, Ramazan, *Ahmed B. Hanbel'in Müsned'inde Yer Alan Siyer Rivayetlerinin Tespiti ve Değerlendirilmesi (Hicret'e Kadar)*, M.Ü. S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.